

Идеја о одрживом развоју

ДАНИЛО С. ФУРУНЦИЋ

Прегледни рад
UDC:502.33:001.892

УВОД

На почетку новог миленијума, урбанизација је глобалан процес. Градови, у којима већ живи око половине светског становништва, постали су центри финансија, привреде, услуга, науке, образовања и културе. Велики град снажно, попут магнета, привлачи људе, јер урбани милје сваком пружа већу шансу и отвара бољу перспективу.

Сви елементи животне средине, коју чине природна богатства и створена добра, међусобно су повезани сложеним односима (Furundzić 2009a:31). Нагли и често стихијски развој градова широм света, праћен процесом глобализације, подстакао је велико загађење урбаних простора и њихове околине (Furundzić 2009b: 457).

Савремена архитектура и урбанизам нарасле еколошке проблеме решавају кроз одрживи урбани развој, који штити животну средину, чува природне ресурсе и води економском и хуманом напретку човечанства.

У овом раду, после прегледа првих значајних међународних документа и сажетог осврта на „Брунтландов извештај“ и идеју о одрживом развоју, разматрају се битна својства одрживог развоја и његова хумана димензија.

НАСТАНАК ИДЕЈЕ

Реч: одржив

У савременом српском језику, стручни изрази често настају превођењем са енглеског, који је данас распрострањен и свуда прихваћен као заједнички светски језик (*lingua franca*). Разматрање отпочнимо од значења речи: *одржив*.

„*Речник Матице српске*“ даје следеће речи: одржати - сачувати, очувати; одржив - који се може одржати, сачувати; одрживост - својство или стање онога што је одрживо (РСКЈ 1971/4:62). Преводи са енглеског језика су: *sustain* – *одржати*, *sustainable* – одрж(љ)ив (Ristić i dr. 1973/II:609).

Адреса аутора: Архитектонски факултет, Београд, Булевар краља Александра 73

У знаменитом „Вуковом Рјечнику“, занимљиво је приметити, истумачена је реч: одржати, а нема речи: одржив, одрживост (Стеф.Караџић 1852:447). У Србији друге половине 19. века, судећи по Вуковом Рјечнику, језикословље није познавало *одрживост*. Обреновићевска Србија, једна од малобројних независних држава тадашњег света, није била развијена. Али имала је здраво животно окружење, па реч *одрживост* није, ако се тако сме рећи, била ни потребна.

МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

Идеја о одрживом развоју изнедрила се у међународној заједници током последње четвртине 20. века. У периоду 1972-1996. године пионирски су, у вези одрживог развоја, објављени значајни међународни *документи*, као што су: „Стокхолмска декларација“ (Stockholm Declaration, 1972), „Брунтландов извештај“ (Brundtland Report, 1987), „Агенда 21“ (Agenda 21, 1992) и други. Интернационално се постепено прихвата идеја о одрживом развоју и настаје радикална промена јавног и приватног односа према животној средини.

Хронолошки преглед првих међународних докумената о одрживом развоју приказани су у табели 1, сачињеној за овај рад. У табели су задржани изворни енглески називи (места, скупова и докумената), јер то омогућава лако проналажење и преузимање целокупних документа помоћу интернета.

Остваривање усвојених докумената прати се на међународним скуповима, који се сажето обележавају на посебан начин: „име+број“. Наиме, назив новог скупа (нпр. Рио+10, одржан 2002) састоји се из: назива првог скупа (Рио, одржаног 1992), знака плус (+) и броја година (10) протеклих од првог скупа.

БРУНТЛАНДОВ ИЗВЕШТАЈ

Уједињене нације (UN) су 1983. године основале Светску комисију за окружење и развој (WCED - World Commission on Environment and Development) и њој задале да извести о порасту уништавања људског окружења и природних ресурса. Рад Светске комисије (WCED) је 1987.

године завршен објављивањем извештаја под називом: „Наша заједничка будућност“ (Our Common Future). Тај извештај је касније назван „Брунтландов извештај“ (Brundtland Report), чиме је одато признање председнику (Gro Harlem Brundtland) Светске комисије (WCED).

Табела 1 - Прва међународна документа о одрживом развоју

Год.	Место	Скуп	Документ
1972	Stockholm, 5-16.06.1972	“Stockholm Conference” (The UN Conference on the Human Environment)	„Stockholm Declaration“ (Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment)
1976	Vancouver, 31.05.-11.06. 1976	“Habitat I” (The Habitat: UN Conference on the Human Settlements) /The establishment of UN-Habitat: The UN organization for human settlements/	„Vancouver Declaration“ (The Vancouver Declaration on Human Settlements)
1982	Nairobi, 10-18.05.1982	„Nairobi Conference“ (The UN Conference on the Human Environment)	„Nairobi Declaration“
1987	UN, General Assembly, 4.08.1987	„Brundtland Commission“ (The World Commission on Environment and Development (WCED), chairman G.H. Brundtland)	„Brundtland Report“ (The Report of the Brundtland Commission: Our Common Future, Oxford UP, 1987.)
1992	Rio de Janeiro 3-14.06.1992	„Earth Summit“ (The UN Conference on Environment and Development - UNCED)	„Rio Declaration“ (Rio Declaration on Environment and Development) „Agenda 21“ (Agenda for the 21st century)
1996	Istanbul, 3-14.06.1996	“Habitat II” (UN Habitat II Conference)	„Habitat Agenda“

„Брунтландов извештај“ (1987) дефинисао је идеју одрживог развоја и представља први међународни документ посвећен глобалној одрживости. У том извештају, животна средина и развој посматрају се као јединствена целина, даје се детаљан преглед главних узрока глобалних поремећаја окружења и предлажу се путеве за решавање проблема. Извештај је намењен владама, пословним круговима и свим институцијама и појединцима посвећеним очувању окружења.

„Брунтландов извештај“ је, са својом дефиницијом одрживости, утицао на законодавство, просторно планирање, урбанизам и архитектуру у многим земљама. Такође, „Брунтландов извештај“ био је не само основ „Агенде за 21 век“ (Agenda for the 21st century, 1992), сажето зване „Агенда 21“ (Agenda 21), већ и подлога за оснивање УН комисије за одрживи развој (UN Commission on Sustainable Development).

РЕГИОНАЛНИ ЦЕНТАР (REC)

Регионални центар за животну средину за Централну и Источну Европу (REC - The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe), што значи за подручја у коме се налази и Србија, има седиште у месту Сент Андреја у Мађарској (Szentandre, Hungary). На сајту Регионалног центра (REC 2011) обрађене су разне теме у вези са одрживим градом и дате

су корисне интернет адресе (тзв. линкови). Као теме, размотрени су одрживи развој, карактеристике, проблеми, предности, препреке, програми, као и слично.

Место Сент Андреја, удаљено око педесетак километара од Будимпеште, у 18. и 19. веку било је богато трговачко место и жариште српске културе. Славна историја Сент Андреје утихла је кроз време и данас је, нажалост, доста заборављена. Избор Сент Андреје за седиште Регионалног центра (REC), што овом историјском месту даје нову улогу и живот, има посебан значај за српску културу.

ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

„Брунтландов извештај“ дефинише „одрживи развој“ као: „развој који одговара савременим потребама и не спречава могућност будућих генерација да задовоље своје сопствене потребе“ (REC 2011). То је најпознатија дефиниција одрживог развоја, која утврђује основну идеју о одрживом развоју.

Одрживи развој, као што се види из Брунтландове дефиниције дате горе, јесте развој у коме се природне и створене вредности користе разумно, тако да се очува квалитет животне средине за садашње и будуће генерације.

Идеја о одрживом развоју, лансирана у Брунтландовом извештају, даље је проширивана кроз студије извршене у разним областима очу-

вања животне средине. Везе између природног окружења и људског друштва су детаљно испитиване. Разни економски, еколошки и социјални аспекти ових веза затим су проучавани.

Утврђено је и у међународним круговима признато, да одрживост представља сложен појам. Одрживи развој превазилази оквири природних наука, технике и економије, јер мора да обухвати хумане вредности и културне разлике.

Током времена, развијена су и прихваћена начела одрживог развоја (НОР). Међутим, још увек није постигнут међународни консензус око самог појма: „одрживост“. Тај појам често се користи у јавним расправама, али се смисао појма „одрживост“ прилагођава, зависно од тренутка, контекста и потребе расправе.

Одрживост, а посебно урбана одрживост, може се разматрати како у ширем (глобалном) оквиру, тако и у ужем (регионалном, локалном) оквиру. Независно од оквира разматрања, мора се водити рачуна о просторном, економском, социјалном контексту одрживости.

Превелика индустријализација и расипање енергије, који су раније сматрани позитивним показатељима прогреса, данас се оцењују као небрига о будућности (Furundzić 2009b:460). Одрживи урбани развој треба да обезбеди обновљивост ресурса, рециклирање производа и одлагање отпада без загађивања окружења.

На Конференцији Урбан 21 (URBAN21 Conference), одржаној у Берлину 2000, урбани одрживи развој представља побољшање квалитета живота у граду, које укључује еколошке, културне, политичке, институционалне, социјалне и економске компоненте (URBAN21 2000).

Принцип тока, који се заснива на равнотежи дотока и одлива материјала, енергије и финансија, има пресудну улогу у свим одлукама о будућем одрживом развоју урбаних подручја (REC 2011).

ХУМАНИ ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Данас је одрживи развој постао доктрина (учење), заснована на документима (Агенда 21, Хабитат агенда), коју прихватају међународне, регионалне и локалне организације.

Многе релевантне организације, уместо израза: „одрживи развој“, користе израз: „хумани одрживи развој“. На тај начин, наглашава се значај разних хуманих захтева, као што су: једнакост полова, учешће у процесу одлучивања, доступност образовања и здравствене заштите. *Хумани одрживи развој* представља *проширену идеју о одрживом развоју*.

У својој проширеној идеји, хумани одрживи развој респектује: економију, екологију, једнакост (Ecopoty, Ecology, Equity), за шта се на

енглеском користи акроним: „3Е“ (Bajić-Brković, Mitrović 2004, REC 2011).

Ако се обновљиво стварају локалне вредности, економија служи општем добру. Екологија захтева одговорно коришћење природног богатства, јер људи су део природе која има сопствена ограничења. Могућност потпуног учешћа у свим социјалним активностима, добицима и одлучивању обезбеђује друштвену једнакост (MACED 2011).

Промене у екосфери, настале услед природних појава или делатности људи, морају се пратити. Издашност и разноврсност природе не сме се нарушити. Природни ресурси морају се разумно трошити, у обиму потребном људима. Истовремено, природа се мора обнављати, да би се одржао живи свет на Земљи.

Европска Заједница - ЕЗ (European Union - EU) је усвојила, да је здраво окружење кључни предуслов напретка (ЕЕА 2004). Како због загађивања окружења настају промене климе, биодиверзитета и простора, у Европи се тежи одрживом коришћењу и управљању природним ресурсима и отпадом.

Политика одрживог развоја *Европске Заједнице* темељи се на економском расту, социјалном напретку и заштити животне средине (ЕЕА 2004). Стратегија заштите животне средине је дугорочна и интегрална еколошка политика, која тржиште оријентише ка одрживој производњи и потрошњи (Furundzić 2009a:35).

Усаглашавање са европским прописима за просторно планирање, урбани развој и заштиту животне средине обезбеђује услове за улазак Републике Србије у Европску Заједницу. Стратешки приоритети просторног и урбаног развоја у данашњој Србији су заштита и побољшање животне средине, изједначавање регионалних разлика и примена савремених технологија.

ТРОШАК ОДРЖИВОСТИ

Примену начела одрживог развоја (НОР) у пракси омета мишљење, да пројектовање и изградња одрживог објекта повећава трошак инвеститора. То мишљење је тачно, само ако се инвестиција посматра краткорочно. Ако се пак посматра укупно време трајања објекта, трошак је мањи.

Посматрајмо два иста објекта, један изграђен са применом НОР, који називамо „одржив објекат“, и други изграђен без примене НОР, који називамо „класичан објекат“. Изградња одрживог објекта је скупља него изградња класичног објекта. Међутим, одржив објекат има већу продајну цену, јефтиније одржавање и коришћење, лакше се издаје у закуп и редовније доноси приход, па дугорочно посматрано одржив

објекат је профитабилнији од класичног (Boobyer 1997).

Имплементацију НОР стимулишу данас не само држава (кроз намену грађевинског земљиште и мањи порез на промет), већ и банке (кроз повољније кредите). Додатни трошак одрживости надокнађује се у времену од 5 до 10 година, што је рок за повраћај инвестиције и при класичној изградњи.

Одрживи објекти изведени у иностранству (Mendler, Odell 2000) показују исплативост примене НОР. Такође, одржив објекат доноси низ погодности од важности за бољи живот корисника (McDonough, Braungart 2002).

ЗАКЉУЧАК

У данашњем времену глобалне економије, политике и културе, цео свет постао је просторно и временски повезан помоћу нових информационих и комуникационих технологија. Савремени живот и нагли развој градова проузроковали су хуманитарне и социјалне проблеме егзистенције.

Политика одрживог развоја Европске Заједнице темељи се на економском расту, социјалном напретку и заштити животне средине. Усаглашавање са европским прописима за просторно планирање, урбани развој и заштиту животне средине обезбеђује услове за улазак Републике Србије у Европску Заједницу.

Савремени планери и архитекте треба да предвиде и реше све могуће будуће проблеме. Уређење простора мора се ускладити са друштвеним, економским, технолошким и одрживим развојем.

Стари систем одлучивања на основу три елемента: новац, време, квалитет, данас је прерастао у нови систем одлучивања на основу пет елемената: новац, време, квалитет, сигурност људи, екологија. Начела одрживог развоја, која усмеравају односе човека са окружењем, постала су кључно полазиште процеса уређења

простора и градова. Грађење одрживих објеката је дугорочно исплативо.

Да би сачувао окружење за садашње и будуће генерације, архитекта посвећен урбанизму мора препознати и разрешити све релације, интеракције и повратне спреге, које узајамно повезују животну средину и одрживи развој.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Bajić-Brković M., Mitrović B. (2004) Primena interneta u planiranju održivog razvoja. U: Kurtović-Folić N. (ur.) Principi održivog razvoja-problemi redefinisana i metodologija unapređenja, Beograd: Arhitektonski fakultet.
- [2] Boobyer C. (1997) Greene building finance, London: Euromoney Books.
- [3] EEA (2004): EEA Strategy 2004-2007, European Environment Agency (EEA), Copenhagen, 2004.
- [4] Furundžić D.S. (2009a) Privatna zaštita životne sredine, Beograd: Ecologica, XVI(53), 31-36.
- [5] Furundžić D.S. (2009b) Globalizacija i urbana ekologija, Beograd: Ecologica, XVI(55), 457-461.
- [6] MACED (2011): Mountain Association for Community Economic Development. <www.subjectmatters.com/indicators/Sustainability/DefinitionsCommunity.html>
- [7] McDonough W., Braungart M. (2002) Cradle to Cradle - Remaking the Way We Make Things, New York: North Point Press.
- [8] Mendler F., Odell W. (2000) The HOK Guidebook to Sustainable Design, New York: John Wiley & Sons.
- [9] РСКЈ (1971): Речник српскохрватскога књижевног језика, (књиге: 1-6), Нови Сад: Матица српска, 1971.
- [10] REC (2011): The Regional environmental Center for Central and Eastern Europe. <<http://www.rec.org/>>
- [11] Ristić S., Simić Ž., Popović V. (1973) Enciklopediski englesko-srpskohrvatski rečnik, (knjige: I-II), Beograd: Prosveta.
- [12] URBAN21 (2000): URBAN21 Conference, Berlin. <http://www.hic-al.org/anterior/cartaseng_3.html>
- [13] Стеф. Караџић В. (1852) Српски рјечник – истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима, Беч: Штампарија јерменскога наместира. (Репринт - Београд: Нолит, 1977).

ИЗВОД

ИДЕЈА О ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ

У раду је приказана идеја о одрживом развоју. После прегледа важних међународних докумената, дат је осврт на „Брунтландов извештај“ и дефиницију одрживог развоја. Затим су сажето размотрена својства одрживог развоја и његова хумана димензија. Одржив објекат је исплатив на дуг рок.

Кључне речи: одрживи развој, архитектура, урбанизам, планско уређење простора и градова

ABSTRACT

AN IDEA ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

An idea on sustainable development is presented in this paper. Following the review of important international documents, "Brundtland Report" and sustainable development definition are described. Then sustainable development characteristics and its human dimension are considered. Sustainable building is profitable over a long-term.

Key words: sustainable development, architecture, urbanism, urban planning